

KORONAVİRÜS SÜRECİNDE TÜRKİYE’NİN İNSANİ DİPLOMASİ POLİTİKASI

Mehmet KARACA*

Geçmiş tarihlere bakıldığı zaman birçok ülke, savaşların yaratmış olduğu kaos ve ekonomik buhranlar gibi yıkıcı sorunlarla muhatap olsa da salgın hastalıkların tarih içerisinde yadsınamaz bir yeri olduğunu söylenebilir. Can kaybına neden olan salgın hastalık sorunlarıyla dünya birçok kez mücadele etmek zorunda kalmıştır. Şimdi ise dünya yeni bir salgınla ve bunun küresel boyuttaki etkileriyle mücadele ediyor. Dünyanın bu soruna karşı hazırlıksız yakalanmış olması ülkeleri birbirine destek olmaya itmiş ve salgınla mücadeledeki eksiklikleri gidermek adına “yardım politikası” her zamankinden daha fazla ön plana çıkmıştır. Diplomatik bir anlayışla değerlendirildiği zaman ülkelerin böyle koşullarda birbirine yardım etmesi bir “insani diplomasi” argümanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’nin yaptığı yardımları, dış politikada tamamlayıcı bir unsur olarak insani diplomasi üzerinden değerlendirmenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Diplomasi, yüzyıllar boyunca devletler arasındaki resmi iletişim dili olmuştur. Uluslararası ilişkilerdeki gerçekçi yaklaşımların sorgulanmaya başlamasıyla, 20. yüzyılın sonlarındaki uluslararası anlayıştaki geleneksel yöntemlere farklı alternatifler eklenmiş ve bunun yeniden değerlendirilmesine yönelik bakış açılarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hükümetlerin siyasal anlayışları çerçevesinde kendi imaj ve itibarlarına ilişkin birçok farklı konuda geliştirdiği diplomatik ilişkiler artık “kamu diplomasisi” başlığı altında ele alınmaktadır.

Kamu diplomasisi; birçok noktada geleneksel diplomatik uygulamalardan farklıdır: Karşılıklı etkileşimi mümkün kılmak, mesajları hedeflenen noktaya en doğru şekilde iletmek, iletişim halinde olunan tüm taraflara pozitif etki etmeyi vaat eder. Bu yaklaşım, devletlerin yalnızca kısa, orta ve uzun vadeli çıkarlara ulaşması için değil, aynı zamanda yüzyıllardır çözümden uzak olan ve yaşam riski oluşturmaya başlayan insanların sorunlarını ele almak için de alternatif bir yol olarak görülmektedir. Öyle ki kamu diplomasisi kısa sürede kendi içinde birçok alan yaratmıştır. Örneğin; kültürel diplomasi, çevre diplomasisi, dijital diplomasi ve insani diplomasi bütün bu alanlarda teknik uzmanlık gerektiren yeni diplomatik yöntemlerden bazılarıdır.

İnsani diplomasinin kökleri ise 19. yüzyılda başlayan insani eylemlere kadar uzansa da henüz tam olarak ne olduğu konusunda bir görüş birliğine varılamamıştır. Bununla ilgili en çarpıcı tanımlama Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından yapılmış olup, tanımda savaş ve felaket mağdurlarının ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamak, küresel çapta ülkelerle insani anlaşmaları müzakere etmek, arabuluculuk etmek, insani hukukun hazırlanmasını ve buna saygı duyulmasını sağlamak gibi

* İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası İlişkiler, Yüksek Lisans. İletişim: mehmetkaracabu@gmail.com

faaliyetler yer [almaktadır](#).

İnsani diplomasi hakkında yazılmış ilk [kitap](#) 2007’de yayımlanan ve editörlüğünü Larry Minear ve Hazel Smith’in yaptığı *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft* adlı kitaptır. Minear ve Smith’in insani diplomasi hakkında yaptığı tanımlamaya bakıldığında askeri ve siyasi otoritelerden bağımsız bir şekilde icra edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak diplomatik yöntemlerden birisi olarak görülen bu diplomasi türünün her defasında siyasi bir jargon olarak kullanıldığı düşünüldüğünde konunun bu tanımlamaya pek de uygun düşmediği görülmektedir.

İnsani diplomasi alanında yürütülecek faaliyetlerin başında; doğal veya beşeri afetlerden, savaş ve çatışmalardan, kuraklık, salgın hastalık ve açlık gibi olumsuz durumlardan etkilenen kişilere yapılan insani yardımlar gelmektedir. Ancak insani diplomasi yalnızca insani yardımlar ile sınırlı değildir. Kullanılacak yöntem, meydana gelen vakanın boyutu, tarafları ve zamanlaması ile yayılma ihtimali dikkate alınarak insani diplomasi faaliyetleri öncelik ve önem düzeyi çerçevesinde birincil faaliyetler, destek ve iyileştirme faaliyetleri ve uluslararası sahiplenmeyi ve iş birliğini artırma girişimleri olarak [sınıflandırılabilir](#).

İnsani diplomasi, tanımı itibariyle insani yardımlar ile aynı hedefi amaçlamaktadır gibi gözükebilir. Bunun sebebi hem insani diplomasinin uluslararası literatürde hala net bir tanımının olmaması gerçeğine hem de bu alanda yapılan araştırmaların yetersiz olmasına dayanmaktadır. İlk bakışta her iki kavramın benzer anlamlara gelebileceği düşünülebilir. Ancak bu iki kavramın birbirinden farklı olduğu unutulmamalıdır. Global Humanitarian Assistance insani yardımın ne olduğunu [su](#) şekilde açıklamaktadır: Gıda, sağlık hizmetleri ve konaklama gibi maddi rahatlama hizmetlerinde bulunmak, kısa dönemli acil gıda yardımları sağlamak, temel insani yardımların arka planını oluşturan haberleşme, lojistik ve iletişim gibi hizmetlerin sağlanmasına katkıda bulunmak.

Özetle, insani diplomasi yaşamsal öneme sahip mağduriyetlerin giderilmesi adına yapılan faaliyetler bütünüdür. İnsani yardımların odak noktasını insan hayatının devamlılığını sağlamak ve korumak oluşturmaktadır. Başka bir deyişle insani yardımlar insanîyet ilkesi çerçevesinde ve nerede olursa olsun insanların hayatını kurtarmayı ve acılarını hafifletmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle ayrımcılık, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkeleri çerçevesinde ırk, din, grup ayrımı yapmadan, taraflardan herhangi birine avantaj sağlamadan ve askeri, siyasi ve ekonomik herhangi bir amaç gütmeyen yardım faaliyetlerinde bulunulması önem [taşımaktadır](#).

İlk kez 2019 Aralık ayında Çin’in Wuhan kentinde görülen koronavirüs hastalığı dünya genelinde yayılmaya devam [ediyor](#). Hastalık sebebiyle birçok ülkenin sağlık sistemlerinin çökmesi, sağlık ekipmanlarının yetersizliği ve hastalığın getirmiş olduğu ekonomik sorunlar karşısında başarısız bir sınav verdiğini söylemek mümkün.

Ülkeler, önceliğini sağlık sistemlerini iyileştirmeye ve yetersiz kalan sağlık ekipmanlarının kapasitelerini arttırmaya yönelik çalışmalara vermiştir. Hatta, pek çok ülke dışardan bu alanda destek almak durumunda da kalmıştır. Gelenen noktada bazı ülkeler maske, eldiven gibi acil ihtiyaçlara gereksinim duyarken, bazı ülkeler solunum cihazı ve daha ileri tedaviler için tıbbi malzemeye, sağlık personeline ya da bazen de tümüne ihtiyaç duymaktadır.

Örneğin koronavirüsten en çok etkilenen ülkelerden biri olan İngiltere’de, İngiltere Halk Sağlığı Kurumu koruyucu sağlık ekipmanı kullanımıyla ilgili bir kılavuz yayımlamıştır. [Kılavuzda](#), koruyucu sağlık ekipmanlarının bulunmadığı durumlar dikkate alınarak ekipmanların tekrar kullanılması konusunda alternatifler yaratılmaya çalışılmıştır. Bu sürecin koruyucu sağlık ekipmanlarının yeterli sayıda olduğu doğrulanana kadar uygulanması gerektiğine dair bilgilere yer verilmiştir.

Hastalığın ilk haftalarında Avrupa Birliği (AB) başta olmak üzere bölgesel uluslararası örgütlerin iç dayanışmaları sınıfta kalmıştır. Birbirlerine destek olmayı amaçlayan AB’ye üye olan ülkeler, diğer üye ülkelerin birbirlerine yardım etmemesinden duyduğu rahatsızlıkları dile getirmiştir. İtalya’nın AB Büyükelçisi Maurizio Massari, “Ne yazık ki tek bir AB ülkesi bile Komisyon’un çağrısına yanıt vermedi. Şüphesiz bu Avrupa dayanışması için iyi bir işaret değil.” ifadelerini kullanmıştır. AB’nin üye olmayan ülkelere tıbbi malzeme ihracatını sınırlandırma kararına tepki gösteren Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić ise, “Şimdi anlıyoruz ki büyük uluslararası dayanışma aslında yokmuş. Avrupa dayanışması diye bir şey yokmuş, o yalnızca kağıt üstünde bir masalmış” açıklamasını [yapmıştır](#). Yapılan açıklamalara bakıldığı zaman birliğin büyük sorunlar yaşadığı ve temellerinin sarsılmaya başladığı görülmektedir. Her ne kadar sarsıntı şiddetli de olsa AB’nin sadece bu sebepten dağılması söz konusu olmasa da derin bir yara almış olduğunu ve birlikteki ülkelerin birbirine olan güveninin sarsıldığını söylemek mümkündür.

Zaman içinde bazı ülkeler yapılan yardımlara da el koymuştur. Örneğin İsveçli bir şirketin İtalya için sipariş ettiği sağlık ekipmanlarına Fransa el [koymuştur](#). Hatta Çekya İtalya’ya; İtalya Libya ve Yunanistan’a, Almanya İtalya’ya; Fransa İtalya ve İspanya’ya giden tıbbi malzemelere el [koymuştur](#). Kendi menfaatlerini ön planda tutmaya başlayan bu ülkeler imaj ve itibar açısından ciddi bir yara almıştır. Avrupa ülkelerinin geldiği bu nokta birçok çevrede hayal kırıklığı yaratmıştır.

Birçok ülkede durum kötüye giderken Türkiye, koronavirüs ile mücadelede ihtiyacı olan sağlık ekipmanını üretmeye, ihtiyacından fazlasını da diğer ülkelere yardım amaçlı göndermeye başlayarak önemli bir misyonu üstlenmiştir. Sağlık Bakanı, bir açıklamasında 88 ülkenin Türkiye’den tıbbi ekipman yardımı istediğini ve 30 ülkeye bu yardımın yapıldığı [belirtmiştir](#). Uluslararası basında da bu durum yer almıştır. CNN, BBC gibi kuruluşlar Türkiye’nin sağlık malzemeleri ihracatı ve üretimi ile ilgili oldukça olumlu haberler yapmaya [başlamıştır](#).

Türkiye, sağlık ekipmanlarına ihtiyaç duyan birçok ülkeye yardım etmeye devam ediyor. Örneğin İngiltere'ye 400 bin adet koruyucu ekipman gönderildi ki bu neredeyse 84 bin tonluk bir yardım anlamına [geliyor](#). Bunun dışında, İtalya'ya, İspanya'ya, İran'a, Irak'a, Azerbaycan'a, KKTC'ye, Bulgaristan'a, Tunus'a, Libya'ya, Balkanlar'a, Macaristan'a da yardım [gönderildi](#).

Uluslararası ilişkiler alanında yaptığı çalışmalarla bilinen ve bir Türkolog olan Vladimir Avatkov, Türkiye'nin koronavirüs sürecinde İtalya ve İspanya'ya gönderdiği yardımlar sonrası yaptığı bir değerlendirmede, Türkiye'nin uluslararası toplumun aktif bir üyesi olarak önemli bir sorumluluk aldığından ve bu sorumluluğu yerine getirebilecek güce de imkâna da sahip olduğundan bahsediyordu.

Türkiye son yıllarda dış politikada iç siyasetin de etkisiyle birlikte bölgesel meselelerle yakından ilgilenmeye başlamıştır. Örnek vermek gerekirse, Türkiye'nin Suriye meselesinde izlediği mülteci politikası ve insani yardım girişimleri bu noktada belirleyici olmaya başlamıştır.

Koronavirüsten kurtuluşun tek yolu ülkelerin birbiriyle dayanışma içerisinde olmasıdır. Çünkü, bu artık küresel bir meseledir. Bir ülkenin tüm imkânlarını kullanarak kendi sınırları içerisinde hastalığın yayılmasını bütünüyle engellemesi büyük bir başarı gibi görünse de sınır komşusu bir ülkede hastalığın devam ediyor olması hayatın normal rutinlerine dönmesi için yeterli değildir. Küresel hastalık, küresel bir ekonomik kriz anlamına geliyor ve ülkelerin tüm çabası hayatı normale döndürmek ve ekonomik düzeni tekrar inşa edebilmektir. Ülkelerarası seyahat kısıtlamalarının geldiği böyle bir dönemde yatırım kavramından söz etmek mümkün değildir. İnsan hareketliliğinin uluslararası anlamda tekrar başlatılması ve ekonominin tekrar canlanması için tüm dünya bu hastalıkla etkin bir şekilde mücadele etmelidir. Bu sorun çerçevesinde Türkiye adına bizi mutlu eden durum, yardım edecek imkana sahip olmasıdır. Türkiye'nin süreci nasıl yönettiğine bakıldığında, izlediği yol ile hastalığı büyük ölçüde kontrol altına almayı başardığı ve ekipman bakımından eksiklik yaşamadığı için stoklarında talebi karşılayabilecek ekipman sayısını bulundurduğu görülmektedir.

Salgın döneminde Ankara, dış politikasını insani diplomasiye öncelik vererek şekillendirmekte. Türkiye'nin yardım hareketliliğini iç siyasette kullanılabilir bir argüman olarak da görmek mümkün. Diğer ülkelerin içinde bulunduğu duruma bakıldığı zaman hastalıkla başarılı bir şekilde mücadele edemeyen ülkelerin hükümetleri büyük eleştirilere maruz kalmaktadır. Böyle bir dönemde birçok diplomatik konunun ikinci planda kalmasıyla Türkiye'nin yardımlarını ön plana çıkarması önem taşımaktadır. Ankara'nın bu yardımlarının gelecek dönemlerde olumlu yansımalarını görmek mümkün olabilir. Hatta bu durum dış politikada Türkiye'nin Batı ile tekrar yaklaşması ihtimalini doğurabilir.

Global Political Trends Center

Global Political Trends Center (GPoT Center) is a nonprofit, nonpartisan research institution established under the auspices of Istanbul Kültür University in 2009.

GPoT Center was founded with the aim to support reconciliation and non-violent solutions to international as well as domestic issues through dialogue. Our mission is to contribute to stability, democratization and peace through organizing multitrack diplomacy meetings, conducting innovative and independent research, and encouraging informed debates in the media on key issues affecting Turkey and the world.

GPoT Center serves as a platform for the free exchange of views and information on political, social and economic matters concerning a variety of parties and segments of society. We aim to achieve our mission by routinely bringing together opinion leaders, government officials, policy makers, analysts, scholars, experts and members of the media from Turkey and abroad.

Our publications can be downloaded from our website for free. They are also accessible through online libraries worldwide, such as the International Relations and Security Network in Zurich, Europe's World in Brussels, and Columbia University Press in New York. Additionally, you can find our books on Google Books and Amazon Kindle.

CONTACT DETAILS

Global Political Trends (GPoT) Center
Istanbul Kültür University
Atakoy Campus, Bakirkoy
34158 Istanbul, Turkey
www.gpotcenter.org
info@gpotcenter.org

Tel: +90 212 498 44 76/65

Fax: +90 212 498 44 05

*Bu yayındaki yazıların bilim, içerik ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. İKÜ-GPoT'un duruşunu yansıtmamaktadır.
The academic and content responsibility of the publications exclusively belongs to its authors. It does not reflect IKU-GPoT's standing.*